

DANIEL KOLLÁR

SLOVENSKÁ MIGRÁCIA ZA PRÁCOU DO RAKÚSKA – REALITA VERZUS PREDSTAVY

D. Kollár: *Slovak commuter migration into Austria – reality versus imaginations.* – Geografie Sborník ČGS, 105, 1, pp. 41 – 49 (2000). – The commuter migration from Slovakia into Austria occupies a special position in Europe. The relatively short distance between Bratislava and Vienna encourages a rapid creation of information networks and permits job-seekers to find work in line with their qualification without too much financial outlay. Unlike other groups of migrants, the Slovakian commuters experience almost no dequalification and do not have to take up a marginal position on the labour market. It is remarkable that both the public opinion and the official statistics have failed to register this new development and therefore the realistic figures to fully comprehend it are lacking. The fact that this form of East-West mobility is being accepted without comment as „the new normality“ may, perhaps, be attributed to the common bonds of the past.
KEY WORDS: East-West mobility – commuter migration – labour market – imaginations on the work.

Tento príspevok bol spracovaný v rámci projektu č. 4067/97, ktorý bol financovaný grantovou agentúrou VEGA.

Úvod

Nežná revolúcia v roku 1989, následné otvorenie západných hraníc a hlboké spoločensko-politické zmeny spôsobili Slovensku nové, predtým nepoznané, ekonomicko-sociálne problémy, ktoré boli ešte zvýraznené rozpadom Československa a vznikom dvoch samostatných štátov Slovenskej a Českej republiky. Dôsledkom týchto zmien nastala i celkom odlišná situácia v migračnom správaní sa slovenského obyvateľstva. Hoci naďalej hlavný prúd slovenských migrantov za prácou smeruje podobne ako tomu bolo v minulosti do Českej republiky, pádom železnej opony vzniklo kvalitatívne i kvantitatívne nové smerovanie do cieľových krajín. Zvlášť medzi Slovenskom a Rakúskom sa radikálne zmenšila geopolitická vzdialenosť a transhraničná migrácia do Rakúska pozoruhodne vzrástla. Dôvody zvýšenej mobility Slovákov do Rakúska majú okrem geopolitických a geografických faktorov predovšetkým ekonomické pozadie. Túžba po vyššom zázrobku a po adekvátnom ohodnotení práce spolu s nedostatočným uplatnením sa na slovenskom trhu práce ženie každoročne čoraz viac a viac Slovákov k situácii – hľadať si prácu v zahraničí. Najmä Rakúsko sa stalo v súčasnosti krajinou „snov“ pre slovenských gatarbeiterov a ako nová cieľová krajina je v centre pozornosti nášho príspevku.

Teoretická a metodická báza výskumu

Problematika transhraničnej migrácie a pohybu za prácou nie je novým študovaným javom v geografických výskumoch. V 90. rokoch však táto problematika získala nové dimenzie, na ktoré celkom pochopiteľne reaguje aj vedecká komunita. V centre pozornosti začína byť nový migračný model správania človeka, ktorý sa vyznačuje frekventovanejším pendlovaním medzi miestom bydliska a miestom práce a nie dlhodobým vysťahovávaním sa za prácou (De Tinguy 1994). Čoraz častejšie sa jedná o krátkodobé zárobkové pobyty v zahraničí, s cieľom zachovania si pôvodného domova. Niektorí autori (Fassmann, Kohlbacher, Reeger 1995, Morokvasic 1994, Rudolph 1994) však uvádzajú, že dnešné migračné procesy nie sú kvalitatívne novým spoločenským javom. Novinkou sú len dnešné informačné kanály a siete, sociálny profil pendlujúcej pracovnej sily a „zmenšovanie“ geografickej vzdialenosti, ktorá na jednej strane zvyšuje ochotu migrovať a na druhej strane podporuje snahu bývať v pôvodnom mieste bydliska.

Z týchto dôvodov v centre pozornosti súčasných geografov začínajú byť predovšetkým migračné dôvody a faktory, ktoré zapríčiňujú migračné správanie obyvateľstva. Najdôležitejšiu úlohu tu zohrávajú ekonomické a demografické faktory, ktorých vzájomná kombinácia sa v literatúre označuje ako „Push-Pull“ model (Treibel 1990). K základným „Push-Pull“ faktorom patria: zamestnanosť na trhu práce, zárobok na trhu práce.

Zvlášť medzi Slovenskom a Rakúskom existujú obrovské príjmové rozdiely (v priemere 1:10 v prospech Rakúska) a hypotéza príjmu v porovnaní s hypotézou zamestnanosti má dominantnejšie postavenie. A. Treibel (1990) vo svojom modeli však ku horeuvedeným dvom faktorom priraduje ešte tretiu dimenziu (personálne vzťahy a informačné kanály), ktorá dopĺňa klasické „Push-Pull“ faktory. R. Feithen (1985) rozširuje ďalej „Push-Pull“ model o osobnostné faktory, ku ktorým priraduje snahu o vylepšenie sociálneho statusu, postup v zamestnaní a motívy rozhodovania pri migrácii. Hoci v ekonomickej literatúre existujú aj ďalšie teórie migračného správania sa pracovnej sily (napr. „network“ teória, „cost-benefit“ teória, inštitucionálna teória, atď.), „Push-Pull“ teória je najbližšie k objasneniu sociálno- a behaviorálnogeografických aspektov pohybu za prácou a najlepšie vystihuje fenomén migrácie Slovákov za prácou do Rakúska.

Už pri predchádzajúcich výskumoch v slovensko-rakúskom pohraničí sa potvrdilo (Kollár 1996, Fassmann, Kollár 1996a), že pohyb za prácou zo Slovenska do Rakúska je najčastejšie sa opakujúcim typom slovensko-rakúskej kyvadlovej migrácie. Jedna z prác rakúskych geografov (Fassmann, Kohlbacher, Reeger 1993) už začiatkom 90. rokov poukázala na vysoké opodstatnenie výskumu tohto javu a jeho vplyvu na rakúsky trh práce. Na prvý pohľad by sa mohlo zdať, že migračné správanie Slovákov je založené len na maximalizácii ekonomických ziskov a minimalizácii časových strát slovenského gatarbeitera v Rakúsku. Keďže však behaviorálna geografia už dávnejšie nevysvetľuje správanie človeka podľa modelu „homo oeconomicus“, je namieste, pri vysvetľovaní správania migranta za prácou, študovať i subjektívne predstavy o zahraničnej migrácii za prácou samotným „gatarbeiterom“ zo Slovenska.

Z tohto dôvodu bola metodika výskumu uvedeného javu postavená nielen na analýze oficiálnych štatistických údajov, ale predovšetkým na realizácii a vyhodnotení dvoch empirických výskumov. Prvý z nich, realizovaný na jeseň 1994 počas troch dní na všetkých slovensko-rakúskych hraničných priechodoch (Jarovce – Kittsee, Petržalka – Berg, Devínska Nová Ves – Marchegg,

- Moravský Sv. Ján – Hohenau), dal odpoveď na dve základné skupiny otázok:
1. aký je veľkostný rozsah a priestorová štruktúra migrácie za prácou zo Slovenska do Rakúska,
 2. aké skupiny obyvateľstva, podľa sociodemografických a sociálnogeografických znakov, sa podieľajú na migrácii do Rakúska.

Metódou náhodného výberu na hraničných priechodoch a výberovým krokom pozostávajúcim z dotazovania každého desiateho respondenta sa získal súbor, ktorý obsahoval 921 respondentov (z toho cestný hraničný priechod Petržalka – Berg sa podieľal 77,8 % respondentov, cestný hraničný priechod Jarovce-Kittsee 11,4 % respondentov, železničný hraničný priechod Devínska Nová Ves-Marchegg 8,8 % respondentov a cestný hraničný priechod Moravský Sv. Ján – Hohenau 2,0 % respondentov). Na základe štúdia rakúskych štatistických zdrojov a výsledkov prvého empirického výskumu bol pripravený druhý empirický výskum, typu rozsiahleho interview s reprezentatívnou vzorkou (podľa pohlavia, veku, vzdelania a miesta bydliska) 250 respondentov. Pri výbere respondentov do reprezentatívnej skupiny sme preferovali spôsob stratifikovaného výberu, kde základné stratá tvorili z hľadiska pohlavia kategórie muži/ženy, z hľadiska veku kategórie 18 – 25roční, 26 – 35roční, 36 – 45roční a starší ako 45 rokov, z hľadiska vzdelania kategórie základné, učňovské, stredoškolské a vysokoškolské vzdelanie a z hľadiska miesta bydliska kategórie Bratislava, západné Slovensko, stredné a východné Slovensko. Na hraničných priechodoch bol dohodnutý termín návštevy takto vybraných respondentov. Otázky v dotazníku boli zamerané na vybrané sociálne a behaviorálnogeografické aspekty práce v Rakúsku a priestorový aspekt bol rozšírený o problematiku percepcie a hodnotenia práce a pracovných podmienok, ako aj predstáv respondentov o budúcnosti. Prezentovaný príspevok si kladie za cieľ oboznámiť vedeckú komunitu s čiastkovými výsledkami výskumu slovenskej migrácie za prácou do Rakúska a polemizovať o následkoch tohto javu.

Výsledky

Už prvý empirický výskum potvrdil špecifiká slovensko-rakúskej migrácie za prácou, ktorá svojimi viacerými znakmi nemá v Európe obdobu. V porovnaní s poľskou, juhoslovanskou alebo tureckou migráciou v strednej Európe má charakter dennej alebo týždennej cirkulácie a nevyžaduje z hľadiska slovenských gastarbeiterov nevyhnutne riešiť otázku bývania v Rakúsku. Na rozdiel od iných príkladov európskych migrácií má slovensko-rakúsky pohyb za prácou charakter medzimestskej migrácie medzi Bratislavou a Viedňou, čomu zodpovedá príslušná sociodemografická a profesná štruktúra pracovných síl, ktoré sa na tejto migrácii zúčastňujú. Miestom naposledy vykonávanej práce na Slovensku bola zväčša Bratislava (51,4 %) a cieľovým pracovným trhom v Rakúsku sa vo výraznej miere stáva opäť mesto (Viedeň – 49,8 %, Fassmann, Kollár 1996b). Pracovná migrácia medzi Slovenskom a Rakúskom nadobúda tým charakter migrácie mesto – mesto, na rozdiel od doteraz prevládajúcich typov migrácií vidiek – mesto.

Výsledky profesijného a príjmového začlenenia Slovákov na rakúskom trhu práce sú takisto v protiklade k výsledkom doterajších výskumov iných východoeurópskych migrantov do Rakúska (Fassmann, Kohlbacher, Reeger 1995). V týchto výskumoch sa zreteľne preukázalo, že akceptovanie i menej hodnotného pracovného miesta, ktoré nezodpovedá kvalifikácii migranta, je daňou

jeho integrácie na trhu práce v zahraničí. Slovenský príklad práce v Rakúsku však svedčí o opaku. Neveľké kvalitatívne rozdiely medzi posledným pracovným miestom migranta na Slovensku a vykonávanou činnosťou v Rakúsku, ako aj relatívne vysoké zárobky poukazujú na zvláštnosti slovensko-rakúskej migrácie za prácou. Zdôrazniť je treba skutočnosť, že v migrácii prevažujú mladší a nadpriemerne vzdelaní ľudia. Dve tretiny z nich naposledy pracovali na Slovensku v terciárnej sfére, čo umožňuje získať relatívne vyššie šance uplatniť sa na viedenskom trhu práce.

Minimálne sa odlišujúca profesijná lokácia medzi naposledy vykonávanou prácou na Slovensku a následne prácou v Rakúsku má viaceré príčiny. Najdôležitejšou je fakt malej geografickej vzdialenosti medzi dominantným miestom bydliska na Slovensku a dominantným miestom práce v Rakúsku. Hľadanie adekvátneho pracovného miesta je tým oveľa ľahšie a tiež lacnejšie. Cesta z Bratislavy do Viedne trvá autom jednu hodinu a pri výbere potenciálneho pracovného miesta nie je problém túto cestu zo Slovenska aj viackrát zopakovať. V realite situácia vyzerá tak, že Slovák sa v priemere až po nájdení zodpovedajúceho pracovného miesta rozhodne k migrácii za prácou, na rozdiel od gastarbeiterov, napr. z Poľska alebo bývalej Juhoslávie, ktorí si najskôr hľadajú v Rakúsku provizórne bývanie a na úvod i provizórnu prácu. Táto skutočnosť vysvetľuje aj nízku mieru „chybnej“ alebo odlišnej profesijnej lokácie Slovákov na rakúskom trhu práce.

Aj druhý empirický výskum potvrdil, že pri slovenskej migrácii za prácou do Rakúska nedochádza k výraznej dequalifikácii migrantov a ich postavenie na rakúskom trhu práce nemožno vonkoncom považovať za marginálne. Výsledky ukázali existenciu len malých štatistických rozdielov medzi vzdelaním, kvalifikáciou a posledným zamestnaním na Slovensku v protiklade ku súčasnému zamestnaniu v Rakúsku. Pre zamestnania, ktoré naposledy vykonávali slovenskí migranti vo svojej krajine boli použité nasledujúce kategórie: 1 – zamestnania bez kvalifikácie, 2 – odborné zamestnania, 3 – vysokokvalifikované zamestnania. Vykonávaná činnosť v Rakúsku bola rozdelená na 3 kategórie: 1 – pomocná práca, 2 – odborná práca, 3 – vysokokvalifikovaná práca.

Tabuľka 1 dokumentuje, že 74,6 % Slovákov z vysokokvalifikovaných zamestnaní vykonáva aj v Rakúsku vysokokvalifikovanú prácu (len 18,3 % odbornú prácu a 7,1 % pomocné práce). Veľmi podobná situácia existuje aj u migrantov z odborných zamestnaní na Slovensku (u 70,6 % odborných pracovní-

Tab. 1 – Posledné zamestnanie na Slovensku a vykonávaná činnosť v Rakúsku

Zamestnanie na Slovensku	Vykonávaná činnosť v Rakúsku					
	pomocná práca		odborná práca		vysokokvalifikovaná práca	
	absolútne	v %	absolútne	v %	absolútne	v %
bez kvalifikácie	5	8,2	–	–	–	–
odborné	51	83,6	123	90,5	–	–
vysokokvalifikované	5	8,2	13	9,5	53	100,0
Spolu	61	100,0	136	100,0	53	100,0

Zdroj: vlastný výskum, 1996

Tab. 2 – Geografické aspekty vykonávanej práce v Rakúsku

	Spolu		Pomocná práca	Odborná práca	Vysokokvalifikovaná práca
	absolútne	v %	v %	v %	v %
MIESTO ODCHÁDZKY					
Bratislava	117	46,8	13,7	53,8	32,5
západné Slovensko	89	35,6	31,5	55,1	13,4
stredné Slovensko	32	12,8	43,7	50,0	6,3
východné Slovensko	12	4,8	25,0	66,7	8,3
MIESTO DOCHÁDZKY					
Viedeň	115	46,0	18,3	50,4	31,3
pohraničné okresy	46	18,4	32,6	60,9	6,5
iné okresy	89	35,6	28,1	56,2	15,7
Spolu	250	100,0	24,4	54,4	21,2

Zdroj: vlastný výskum, 1996

kov naposledy na Slovensku nedochádza ku dequalifikácii). Zovšeobecnene možno konštatovať, že slovenskí migranti za prácou do Rakúska našli na trhu práce adekvátne postavenie svojmu vzdelaniu.

Činnosť, ktorú vykonávajú slovenskí gatarbeiteri v Rakúsku je štatisticky signifikantne diferencovaná aj z hľadiska vybraných geografických aspektov (tab. 2). Priestorová analýza miest odchádzky (na Slovensku uskutočnená na úrovni – Bratislava, západné Slovensko, stredné Slovensko a východné Slovensko) a dochádzky (v Rakúsku vzťahovaná do 3 kategórií – pohraničné okresy so Slovenskom, Viedeň a iné okresy) poukazuje na výraznú priestorovú diferenciáciu. Takmer 72,0 % vysokokvalifikovanej pracovnej sily zo Slovenska pochádza z Bratislavy a pracuje v technických povolaniach a vo výskume. Takisto 69,0 % vysokokvalifikovaných slovenských odborníkov smeruje do Viedne. Na druhej strane polovica migrantov, ktorí vykonávajú v Rakúsku len pomocné práce, pochádza zo západného Slovenska (najmä z okresov Bratislava-vidiek, Senica a Trnava) a prevažne pracuje v poľnohospodárstve a stavebníctve prihraničných rakúskych okresov (Gänserndorf, Bruck an der Leitha a Neusiedl).

Niektorí autori (Fassmann, Kohlbacher, Reeger 1995) uvádzajú v problematike migrácie a pohybu za prácou špecifické postavenie časového hľadiska v súvislosti s dĺžkou pobytu gatarbeiterov v zahraničí. V prípade Slovákov pracujúcich v Rakúsku možno vzhľadom na kvalifikáciu pracovných síl vytytovať 3 etapy migrácie:

1. etapa – na začiatku 90. rokov bola typická migrácia kvalifikovanej pracovnej sily,
2. etapa – v roku 1993 (v prvom roku existencie samostatnej Slovenskej republiky) dominovali vysokokvalifikovaní migranti,
3. etapa – v roku 1995 prevažovali gatarbeiteri, vykonávajúci v Rakúsku pomocné práce.

Prvá etapa slovenskej migrácie za prácou bola charakteristická ešte vysokým podielom mužov (87,9 %), nadpriemerným zastúpením strednej generácie (36 – 45ročných – takmer 40 %), vysokým percentom ženatých príp. vydatých (79,3 %) a univerzitne vzdelaných ľudí (41,4 %). V súvislosti s dobou prí-

chodu, viac vysokoškolsky vzdelaných Slovákov prišlo do Rakúska v roku 1993. Uvedený jav môže hypoteticky súvisieť s novou politickou, ekonomickou a sociálnou situáciou na Slovensku po získaní jeho samostatnosti, ktorá však znamenala i rast nezamestnanosti a predovšetkým neistotu inteligencie z ďalšieho politického, ekonomického a sociálneho vývoja v Slovenskej republike.

V roku 1995 sa v porovnaní s rokmi 1991 a 1993 zmenila sociodemografická štruktúra slovenských migrantov za prácou. Podiel mužov a žien sa dá vyjadriť vzťahom 2:1, prevažovali mladé vekové kategórie (53,0 % tvorili vekové ročníky mladšie ako 25 rokov) a absolventi stredných škôl (47,0 %). Vzhľadom na rodinný stav boli dominantnou skupinou slobodní (63,9 %). Uvedený nový trend predstavuje snahu mladých ľudí na Slovensku zlepšiť si svoju momentálnu finančnú situáciu formou časovo ohraničenej práce v Rakúsku.

Analýza budúceho vývoja slovenskej migrácie za prácou do Rakúska vychádza na jednej strane z quasi „objektívnych charakteristík“ migranta a jeho práce v Rakúsku a na druhej strane zo subjektívnej interpretácie skutočnosti. Predstavy o budúcnosti práce v Rakúsku sú diferencované podľa základných sociodemografických charakteristík respondentov (pohlavie, vek), ekonomicko-pracovných znakov migranta (vykonávaná činnosť, právny status vykonávanej práce a príjem) a subjektívnej interpretácie spokojnosti s prácou a pocitov z nej.

Majorita opýtaných gastarbeiterov uvažuje v Rakúsku dlhodobo pracovať (58,3 % migrantov dokonca viac ako 10 rokov, prípadne tak dlho ako to len bude možné). Štatisticky významné rozdiely podľa pohlavia poukazujú na rozdielne predstavy o budúcnosti u mužov a žien. Zatiaľčo ženy uprednostňujú krátkodobý a časovo ohraničený pobyt v zahraničí (viac ako 40 % nechce v Rakúsku pracovať dlhšie ako 3 roky a len ťažká ekonomická a sociálna situácia na Slovensku ich prinútila nájsť si prácu v zahraničí), muži chcú ostať v Rakúsku väčšinou čo najdlhšie (najčastejšie uvádzajú odpovede ako do dôchodkového veku, stále, tak dlho ako to len bude možné – 60 %). Z ostatných sociodemografických znakov koreluje budúcnosť práce v Rakúsku predovšetkým s vekom. Najmladších migrantov možno rozdeliť do dvoch typov: 1. takmer polovica z nich chce v Rakúsku pracovať viac ako 10 rokov, 2. pre 44,1 % najmladších migrantov je práca v Rakúsku len krátkodobá záležitosť.

Prvý typ je charakteristický pre mladých absolventov stredných a vysokých škôl na Slovensku (snažia sa zostať pracovať v Rakúsku tak dlho ako to len bude možné), zatiaľčo druhý typ tvoria momentálne študujúci mladí ľudia na vysokých školách, ktorí si len touto formou vylepšujú svoju ekonomickú situáciu. V starších vekových kategóriách prevažuje predstava o dlhodobej práci v Rakúsku a najvyššiu hodnotu (68,4 %) dosahuje u migrantov starších ako 45 rokov (tab. 3).

Vykonávaná činnosť v Rakúsku takisto ovplyvňuje predstavy o budúcnosti práce. Dlhodobá práca v zahraničí je typická pre migrantov vykonávajúcich odbornú prácu (63,5 % z nich chce zostať v Rakúsku viac ako 10 rokov, prípadne tak dlho ako to len bude možné). Na druhej strane takmer polovica gastarbeiterov z kategórie pomocní robotníci chce zostať v Rakúsku len maximálne tri roky.

Konkrétne plány o budúcnosti práce v Rakúsku štatisticky významne súvisia (podobne ako u poľských migrantov, Fassmann a kol. 1995) aj od externých faktorov pôsobiacich na trhu práce a bytov, ako aj v legislatíve a v právnom statuse migranta. V tejto súvislosti korelujú najmä v závislosti od príjmu a pracovného povolenia. Zatiaľčo 52,8 % z migrantov, ktorí zarábajú mesačne menej ako 8.000 ATS brutto, chce v Rakúsku pracovať len krátkodobu, migranti, ktorí patria do vyšších príjmových pásiem deklarujú svoju snahu a chuť dlhodobo pracovne zostať v Rakúsku (67,4 %). Podobná situácia v predstavách

Tab. 3 – Sociodemografická štruktúra a predstavy o dĺžke práci v Rakúsku

	Spolu		do 3 rokov	3 – 10 rokov	viac
	absolútne	v %	v %	v %	v %
POHLAVIE					
muži	180	72,9	20,6	17,8	61,6
ženy	67	27,1	41,8	9,0	49,2
VEK					
do 25	68	27,5	44,1	7,4	48,5
26 – 35	73	27,5	17,8	21,9	60,3
36-45	68	29,6	17,6	22,1	60,3
46 a viac	38	15,4	26,3	5,3	68,4
Spolu	247	100,0	26,3	15,4	58,3

Zdroj: vlastný výskum, 1996

o budúcnosti je u gastarbeiterov s pracovným povolením a pracujúcich „na-čierno“. Na jednej strane 40,8 % migrantov bez pracovného povolenia považuje svoju prácu v Rakúsku len za krátkodobú záležitosť, avšak na druhej strane len pätina migrantov s pracovným povolením deklaruje krátkodobosť svojich pracovných plánov v Rakúsku. Z uvedeného vyplýva, že vyšší príjem a vlastníctvo pracovného povolenia predlžujú plánovanú dĺžku pobytu v Rakúsku.

Príčinné súvislosti predstáv o budúcnosti práce v Rakúsku možno hľadať i v mentálnom alebo kognitívnom obraze pracovných podmienok v Rakúsku. Pozitívne vnímanie a hodnotenie podmienok na prácu v Rakúsku a spokojnosť s prácou ovplyvňujú predstavy o dĺžke trvania pracovného pobytu. Migranti, ktorí vyjadrujú väčšinou svoje pozitívne a príjemné prekvapenia z práce chcú dlhodobo zostať pracovať v Rakúsku, zatiaľčo predstava krátkodobého pobytu je skôr typická pre ľudí nespokojných so svojou prácou (takmer polovica z nich uvádza limit maximálne troch rokov na súčasnom pracovisku v Rakúsku). V tejto súvislosti je však mimoriadne zaujímavé, že nespokojnosť s pracovnými podmienkami v Rakúsku nekoreluje s potenciálnou zmenou pracovného miesta na Slovensko, ale s uvažovanou zmenou pracoviska v Rakúsku (66,7 % „nespokojných“ myslí na zmenu pracovného miesta v Rakúsku). Uvedená skutočnosť zodpovedá teórie „Push-Pull“ modelu (Treibel 1990), v ktorom na príklade slovenskej príjmovej situácii a zamestnanosti na trhu práce možno zdôrazniť fakt, že negatívny stav trhu práce na Slovensku núti dokonca i nespokojných Slovákov s ich prácou v Rakúsku, nevrátiť sa na Slovensko, ale ďalej pokračovať v hľadaní práce v Rakúsku.

Záver

Cezhraničná migrácia medzi Slovenskom a Rakúskom má v 90. rokoch stále stúpajúcu tendenciu. Príčiny neustále sa zvyšujúcej slovensko-rakúskej cezhraničnej mobility, na ktorej sa výraznou mierou podieľa i pohyb za prácou, možno hľadať v nasledujúcich aspektoch:

- Rakúsko je pre Slovensko dôležitá brána na Západ a po vstupe Rakúska do Európskej únie sa jeho význam pre Slovensko ešte zvýšil,

- Viedeň a Bratislava, dve metropoly susedných štátov, sú vzdialené len 60 km od seba a vo viedensko-bratislavskom regióne vznikajú nové ekonomické väzby a centrá,
- vzhľadom na vysokú mieru nezamestnanosti a nízky životný štandard občanov Slovenska je pre viacerých Slovákov veľkou túžbou a snom krátkodobé alebo dlhodobé zamestnanie v Rakúsku.

Pri niektorých geografických výskumoch v slovensko-rakúskom pohraničí (napr. Kollár 1996) sa potvrdilo, že pohyb za prácou a za nákupmi patria k najdôležitejším dôvodom návštevy Rakúska slovenskými občanmi. Predovšetkým pracovná migrácia zo Slovenska do Rakúska zohráva v súčasnosti veľmi dôležitú úlohu v stredoeurópskom kontexte a má svoj vplyv na vývoj rakúskeho a slovenského trhu práce. V súvislosti s vývojom pracovného trhu na Slovensku sa formuje aj špecifický trh práce v regióne Bratislava – Viedeň. Obrovský potenciálny pracovný trh nachádzajúci sa v regióne Bratislava – Viedeň sa vyznačuje dvoma protichodnými tendenciami. Na jednej strane je to prirodzená, ekonomickými záujmami podložená tendencia k integrácii pracovného trhu a na strane druhej tendencia k pokračujúcej segmentácii. Dôvodom týchto dostredivo-odstredivých tendencií je roztváranie nožníc medzi cenou práce na rakúskom trhu práce a na slovenskom trhu práce. Odlišná reálna mzdová hladina na trhu práce v regióne Bratislavy spolu s globálnou nerovnováhou na slovenskom trhu práce bráni v krátkodobom časovom horizonte jeho prirodzenému a užšiemu prepoiniu s rakúskym trhom práce hlavne v pohraničí a vo Viedni.

Výsledky obidvoch výskumov potvrdili špecifiká slovensko-rakúskej migrácie za prácou, ktorá svojimi viacerými znakmi nemá v Európe obdobu. Slovenská migrácia za prácou do Rakúska má charakter dennej alebo týždennej cirkulácie predovšetkým typu medzimestskej migrácie medzi Bratislavou a Viedňou, čomu zodpovedá príslušná sociodemografická a profesná štruktúra pracovných síl, ktoré sa na tejto migrácii zúčastňujú. Nadobúda tým charakter migrácie mesto – mesto, na rozdiel od doteraz prevládajúcich typov migrácií vidiek – mesto.

Prognózovať budúci vývoj slovenskej migrácie do Rakúska je v súčasnosti veľmi problematické. Scenáre migrácie v najbližších rokoch budú naďalej zo strany Slovákov založené na prevažne ekonomických dôvodoch a ovplyvňované celým radom faktorov (legislatívnymi opatreniami zo strany Rakúska v súvislosti s vydávaním pracovných povolení pre cudzincov, „otvorenosťou“ hraníc, možnosťami sezónnej práce v Rakúsku, bilaterálnou dohodou o kvótach pre slovenských zamestnancov, politickým a hospodárskym vývojom na Slovensku, atď).

Prvé štyri podmienky pozostávajú z nových rakúskych tendencií v súvislosti s kontrolovaným prisťahovalectvom. Znamená to, že slovenská migrácia za prácou do Rakúska bude naďalej pokračovať, avšak s určitými obmedzeniami. Je veľmi pravdepodobné, že cezhraničná slovensko-rakúska migrácia bude v blízkej budúcnosti stále tolerovaná a akceptovaná a pre vývoj viedensko-bratislavskej aglomerácie vytvorí stimulujúci prvok. Odlišné konzekvenencie však môže znamenať pre slovenský trh práce. Dá sa očakávať, že stále vysoká nezamestnanosť na Slovensku, nedostatočné ohodnotenie vykonávanej práce a pomaly napredujúci transformačný proces, budú v najbližšom období viesť k ďalšiemu úbytku kvalifikovanej pracovnej sily zo Slovenska.

Literatúra:

FASSMANN, H., KOHLBACHER, J., REEGER, U. (1993): „Suche Arbeit“ – Eine empirische Analyse über Stellensuchende aus dem Ausland. ISR, Heft 10, Wien, 58 s.

- FASSMANN, H., KOHLBACHER, J., REEGER, U. (1995): Die „Neue Zuwanderung“ aus Ostmittel-europa – eine empirische Analyse am Beispiel der Polen in Österreich. ISR, Heft 13, Wien, 78 s.
- FASSMANN, H., KOLLÁR, D. (1996a): Les migrations frontalières entre la Slovaquie et l'Autriche, Migrations societe, 43, s. 91-102.
- FASSMANN, H., KOLLÁR, D. (1996b): The Rise of Transnational Labour Market: The Austrian-Slovakian Example. In: European Regional Science Association 36th European Congress ETH Zurich, CD-Rom.
- FEITHEN, R. (1985). Arbeitskräftewanderungen in der Europäischen Gemeinschaft. Bestimmungsründe und regionalpolitische Implikationen. University Press, New York, Frankfurt, 178 s.
- KOLLÁR, D. (1996): Wahrnehmung der Grenze, des Grenzgebietes und Österreichs – am Beispiel der Bewohner des slowakisch-österreichischen Grenzgebietes. Schulheft, č. 82, s. 64-73.
- MOROKVASIC, M. (1994): Pendeln statt Auswandern. Das Beispiel der Polen. In: Morokvasic, M., Rudolph, H. (ed.): Wanderungsraum Europa: Menschen und Grenzen in Bewegung. Sigma, Berlin, s. 166-188.
- RUDOLPH, H. (1994): Grenzgängerinnen und Grenzgänger aus Tschechien in Bayern. In: Morokvasic, M., Rudolph, H. (ed.): Wanderungsraum Europa: Menschen und Grenzen in Bewegung. Sigma, Berlin, s. 225-250.
- TINGUY, A. d. (1994): Die Abwanderung der Akademiker aus der „GUS“ nach Frankreich: Flucht oder Mobilität? In: Morokvasic, M., Rudolph, H. (ed.): Wanderungsraum Europa: Menschen und Grenzen in Bewegung. Sigma, Berlin, s. 270-287.
- TREIBEL, A. (1990): Migration in modernen Gesellschaften. Soziale Folgen von Einwanderung und Gastarbeiter. Juventa Verlag, Weinheim und München, 243 s.

Summary

SLOVAK COMMUTER MIGRATION INTO AUSTRIA – REALITY VERSUS IMAGINATIONS

The analysed reality and imaginations of the Slovak migration to Austria also pointed at the trends in further development of work migration from Slovakia to Austria. They confirmed that the study of subjective interpretation of the causes and consequences of foreign migration by the migrant himself is justified and explains to a certain extent his/her migrating behaviour. However, it is not possible to overestimate the individual ideas of the respondents and to use them as the sole source of estimations of further migration development. Prognosing of future development of the Slovak migration to Austria is at the present much more complicated. The scenarios of migration in the next few years, for the part of the Slovaks, will be prevalingly based on economic reasons and influenced by numerous factors like:

- legal provisions concerning granting of work permits to the foreigners on part of Austria
- „openness“ of the frontiers
- possibilities of seasonal work in Austria
- bilateral agreement on the quotas of the Slovak employees
- political and economic development in Slovakia, etc.

The first four quoted conditions relate to the new Austrian trends in control of immigration. It will practically most probably mean that the Slovak migration to Austria will go on though with certain limitations. As suggested by the development of labour market the transboundary Slovak-Austrian migration will be still tolerated and accepted in future and it will create a stimulating element for the development of the Slovak-Austrian boundary area. Different consequences are expected for the Slovak labour market. Persisting high unemployment in Slovakia, insufficient remuneration of work and a slowly progressing transformation will lead to a further drain of the qualified labour force out of Slovakia.

(Pracoviště autora: Geografický ústav SAV, Štefánikova 49, 814 73 Bratislava.)

Do redakce došlo 10. 1. 2000